

Edukacja IPN

<https://edukacja.ipn.gov.pl/edu/oben/gdansk/wystawy-w-regionie/katalog-wystaw/113861,Pierwsza-proba-sil-w-Gdansk-Obchody-Milenium-Chrztu-Polski-w-1966-roku.html>

12.08.2026, 10:15

Pierwsza próba sił w Gdańsku. Obchody Milenium Chrztu Polski w 1966 roku

Wystawa przybliży nieznane szerzej wydarzenia roku 1966, do jakich doszło w Gdańsku na tle konfrontacji komunistycznego państwa i Kościoła rzymskokatolickiego o kształt polskiego Milenium.

Ekspozycja została przygotowana przez Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Gdańsku i jest wynikiem długoletnich badań dr. Daniela Gucewicza, autora monografii *Próba sił? Rok 1966 w Gdańsku. Milenium kontra Tysiąclecie* (Gdańsk 2014). Wpisuje się w 60. rocznicę obchodów milenijnych w Polsce i 100. powstania diecezji gdańskiej.

Na 12 planszach w przystępny sposób przedstawiono najważniejsze wydarzenia związane z przebiegiem obchodów Milenium Chrztu Polski w Gdańsku, które odbyły się 28-29 maja 1966 roku, a więc: genezę całego programu milenijnego polskiego Kościoła oraz przygotowaną przez komunistyczne władze propagandową dywersję, czyli obchody Tysiąclecia Państwa Polskiego; uroczystości kościelne w diecezji gdańskiej z udziałem prymasa Polski kardynała Stefana Wyszyńskiego i kilkudziesięciu tysięcy wiernych; próby przeciwdziałania lokalnych władz tymże obchodom oraz ich prowokacyjne działania, które doprowadziły do wybuchu niepokojów na ulicach miasta.

Spontaniczny sprzeciw gdańskiego społeczeństwa wobec antykościelnej polityki przejawiał się w manifestacyjnym spalaniu plasz propagandowych atakujących Kościół i biskupów za wydane przez nich słynne *Orędzie do biskupów niemieckich*. Zamieszki te zostały uwiecznione na zdjęciach wykonanych przez korespondentów zagranicznych oraz funkcjonariuszy SB i MO. Po raz pierwszy na Pomorzu na taką skalę interweniowały jednostki ZOMO, a represje, jakie dotknęły uczestników zająć, należały do najcięższych w całym kraju na tle konfliktu milenijnego.

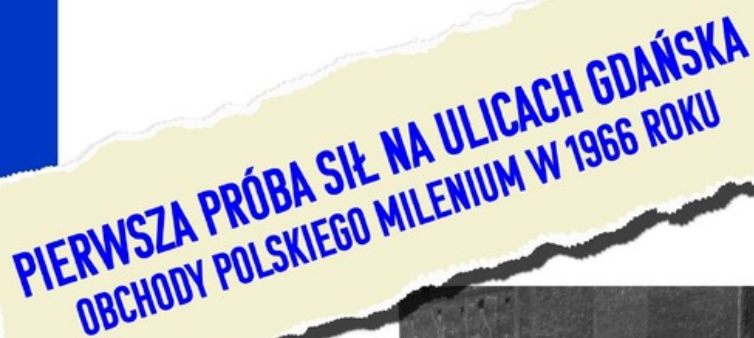
Gdańska demonstracja z Maja '66 wciąż pozostaje białą plamą w świadomości historycznej, przede wszystkim z powodu ich przyćmienia przez późniejsze, bardziej doniosłe wydarzenia: Marzec '68, Grudzień '70, Sierpień '80. Tymczasem wydarzenia gdańskiego Maja '66, choć skromne w swojej skali, były niewątpliwie pierwszym stopniem na gdańskiej drodze do wolności.

Wystawa składa się z 12 plansz formatu 200 x 100 cm w orientacji pionowej i jest przeznaczona do prezentacji zarówno we wnętrzach, jak i w plenerze.

[illegible]

Autorzy zleft: Janusz Goglar, Marcin Gerychowski, Daniel Gucwicz, Zeron Mrota, Zdzisław Sieranowski, Janusz Uchłowski, prawdopodobnie.be@Cypryni.Grodzki.OFM.Com | Gene Krawiec oraz inni niżej.

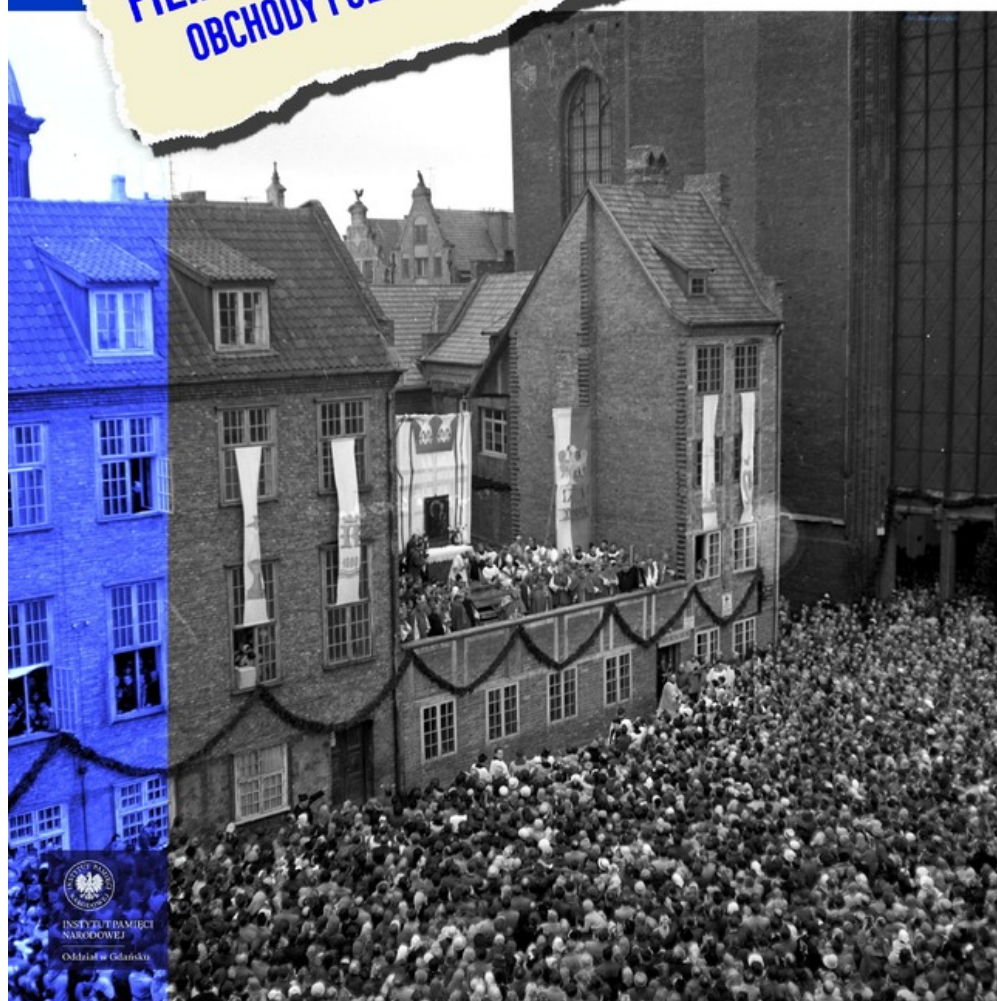
Turcy wystawy dotarli do nakiety tej staranności w celu odnalezienia właścicieli i dysponentów przez autorki: do prezentowanych materiałów Ilustracyjnych. W razie jakichkolwiek pytań lub wątpliwości prosimy o kontakt.

Panele wystawy

[illegible]

**PIERWSZA PRÓBA SIŁ NA ULICACH GDAŃSKA
OBCHODY POLSKIEGO MILENIMUM W 1966 ROKU**

„Obchodom tysiąclecia powinniśmy nadać nie klerykalny, lecz nasz, ludowy charakter.

Przywódca komunistycznej Polski i sekretarz KC PZPR Władysław Gomułka (1956)

MILENIUM KONTRA TYSIĄCLECIE

Przygotowania do uczczenia milenijnej rocznicy chrztu Polski jako pierwszy na szerszą skalę po II wojnie światowej podjął Kościół katolicki. Podczas internowania przez komunistów prymas Stefan Wyszyński opracował trzytomowy program przygotowań do wielkiego jubileuszu. Przebiegał on kolejno od Jasnogórskich Ślubów Narodu Polskiego (sierpień 1950) przez Wielką Nowennę (1957-1966) po Rok „Te Deum” Narodu (1966).

Rozpoczęta w 1957 r. Wielka Nowenna miała na celu moralne i duchowe odrodzenie narodu polskiego przed wkroczeniem w drugie tysiąclecie chrześcijaństwa. Dziewięcioletni cykl działań przybrał charakter ogólnokrajowych rekolekcji i stał się wyzwaniem dla władz komunistycznych, głoszących programy ateizmu.

Władze PRL odpowiedziały na tę aktywność – nazywaną przez nie „ofensywą wojującego klerykalizmu” – świeckimi obchodami Tysiąclecia Państwa Polskiego, których nadzór przejął Prezydent, który w tym czasie był już prezydentem. Władze PRL odpowiedziały na tę aktywność – nazywaną przez nie „ofensywą wojującego klerykalizmu” – świeckimi obchodami Tysiąclecia Państwa Polskiego, których nadzór przejął Prezydent, który w tym czasie był już prezydentem.

„Dziewięcioletnie przygotowanie do Milenium winno całą Polskę przeobrazić wewnętrznym. Los komunizmu rozstrzygnie się w Polsce. Jak Polska się uchrześcijani, stanie się wielką siłą moralną, komunizm sam przez się upadnie.

Prymas Polski kard. Stefan Wyszyński (1966)

1966 - 1966

”

Pragniemy, aby współdziałali
wszystkich ludzi dobrej woli
przybrał jak najbardziej kon-
kretne formy. Chodzi między
innymi o dekoracje naszych
świątyń – wewnątrz i na ze-
wnątrz, o iluminacje domów
katolickich na uroczystości
Tysiąclecia, o współdziałali
w organizowaniu wystaw para-
fialnych, gablot, akademii itp.

Z Odczytu Karła Wyspińskiego (Ciebień) do katolickiego świata, wygłoszonego
na Wybrzeżu i do wszystkich ludzi dobrej woli (15 stycznia 1966 r.)

PRZYGOTOWANIA I PAMIĄTKI MILENNE

Choć w obchodach Milenium najważniejszy
pozostawał aspekt duchowy, przy tej okazji
Kościół przystąpił także do działań związa-
nych z odbudową i rewitalizacją obiektów
sakralnych. Rozwijano też badania dotyczą-
ce katolickiej przeszłości Polski. Główne
obchody kościelne w 1966 r. zorganizowano
w dziesiątkach miejscowości. Do najważ-
niejszych należały uroczystości w Gnieźnie
i Poznaniu (14-17 kwietnia) oraz – jako kul-
minacja Roku „Te Deum” Narodu – na Jasnej
Górze (3 maja). Gromadziły one episkopat
pod przewodnictwem prymasa Stefana Wy-
sińskiego oraz jednorazowo dziesiątki ty-
sięcy wiernych.

Równolegle władze organizowały kon-
kurencyjne imprezy świeckie, często pod
pretekstem wcześniej nieobchodzonych
rocznic (np. 21. rocznicy sforsowania Odry).
Swoistym ukośnieniem tej świeckiej cele-
bracji była największa w dziejach PRL para-
da (tzw. Defilada Tysiąclecia), która przeszła
ulicami Warszawy w lipcu 1966 r. Najważ-
niejszym celem większości imprez było ogra-
niczenie liczby wiernych uczestniczących
w obchodach kościelnych. Zabroniono też
przyjazdu do Polski papieża Pawła VI. Wál-
ka o „zjad dusz” i partyjne prowokacje nie-
rzadko prowadziły do starć oraz zamieszek
– m.in. w Krakowie (8 maja), Gdańsku (28-29
maja) i Warszawie (26 czerwca).

Z okazji Milenium najważniejszą Kościół Mariacki w Gnieźnie został pod-
jęty do remontu (wieloletni, wieloetapowy, wstrząsający). Zakończony 1964 r.
W ramach przygotowań do obchodów przetrwał w całości podziemny kościół
pod kościołem Mariackim. Pierwszymi obchodami Tysiąclecia w Gnieźnie
zakończono, podobnie jak w innych miejscowościach, 1966 r.

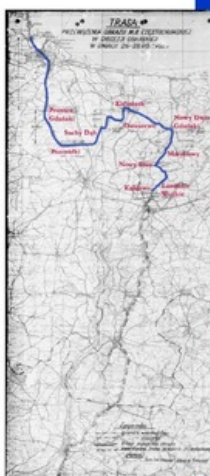
„Świątynia jest nabita ludźmi, którzy zatracili wszelkie panowanie nad sobą. Pchają się, każdy chce być jak najbliższej Obrazu. Każdy z bliska pragnie zobaczyć ks. Prymasa.

Wspomnienie uczestnika

OLIWA 28 MAJA 1966

Główne uroczystości milenijne w diecezji gdańskiej zaplanowano na niedzielę 29 maja 1966 r. Już dzień wcześniej przyjazd prymasa Stefana Wyszyńskiego – postaci niezwykle popularnej, mimo zacieklej ataków ze strony propagandy i zakulisowych działań służb specjalnych – stał się doniosłym wydarzeniem. Na trasie od Pruszcza Gdańskiego zgromadziły się dziesiątki tysięcy ludzi, by powitać i zobaczyć hierarchę postrzeganego jako mąż stanu. Emocje były tak silne, że kilkakrotnie bezskutecznie próbowano podnieść samochód z prymasem.

W samej Oliwie, ze względu na ogromny tłok i brak czasu, kardynał nie zdołał przemówić do zebranych i udał się do Wrzeszcza. W tym samym czasie w Katedrze Oliwskiej bp Jerzy Stroba z Gorzowa – ogólnopolski duszpasterz młodzieży – odprawił nabożeństwo dla dzieci i nastolatków.

Uroczystości pielgrżki poprzedziła dwadzieścia trzy dni trwająca modlitwa. W sobotę 27 maja 1966 r. w kościele św. Józefa w Pruszczu odbyła się uroczysta Msza święta. W sobotę 28 maja 1966 r. w kościele św. Józefa w Pruszczu odbyła się uroczysta Msza święta. W sobotę 29 maja 1966 r. w kościele św. Józefa w Pruszczu odbyła się uroczysta Msza święta.

”

Wiecie, jak zawodne są wszystkie prawdy oficjalne, urzędowe, wszystkie recepty, które niekiedy są Wam narzucone siłą, gdy gwałcona jest wolność myślenia. W pośpiesznym nerwowym skrócie chce się przez propagandę zastąpić wasz własny wysiłek w poznawaniu prawdy, chociaż nawet Bóg szanuje waszą wolność aż do granic błędu, aż do granic negacji Boga, i nie gwałci waszej wolności.

Prymas Polski kard. Stefan Wyszyński do młodzieży akademickiej Wybrzeża (28 maja 1966 r.)

WRZESZCZ 28 MAJA 1966

Wieczorem 28 maja 1966 r. w przepięknym kościele akademickim Najświętszego Serca Jezusowego „na Czarnej” we Wrzeszczu odbyło się nabożeństwo dla studentów Trójmiasta. Obok kard. Stefana Wyszyńskiego uczestniczyło w nim dziewięciu biskupów, w tym arcybiskup metropolita krakowski Karol Wojtyła i biskup sufragani gdański Lech Kaczmarek. Prymas poświęcił bursztynowy różaniec przygotowany przez studentów z przeznaczeniem jako wotum na Jasną Górę.

BAZYLIKA MARIACKA 29 MAJA 1966

Główna celebracja milenijna w Gdańsku odbyła się w uroczystość Zesłania Ducha Świętego 29 maja 1966 r. w Bazylice Mariackiej. Uczestniczyło w niej kilkadziesiąt tysięcy wiernych i 44 biskupów z całego kraju, w tym arcybiskup metropolita krakowski Karol Wojtyła. Mszę pontyfikalną koncelchrowało dziewięciu hierarchów z biskupem gdańskim Edmundem Nowickim na czele. Homilię wygłosił prymas Stefan Wyszyński, a jego słowa miały wymiar aktualny, ale i uniwersalny.

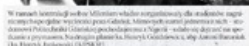

”

My wiemy, że siła, którą rozporządzamy, nie jest siłą materii, pięści i namiętnej woli, ale siłą miłości i pokoju. Nie mamy wcale zamiaru przeprowadzać tutaj jakiegś „próby sił”, bo nie można jej przeprowadzać między siłą materialną, fizyczną a siłą duchową, moralną, religijną, Bożą. Nie ma tu porównań, bo to są różne poziomy. Dlatego też my nie schodzimy na poziom, który nam się niekiedy pragnie narzucić i żadnej walki – jak nam się to nieraz imputuje – żadnej „próby sił” nie podejmujemy, bo wiemy, że miłość wszystko zwycięży!

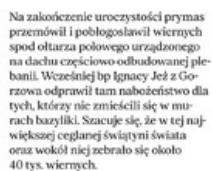
Przymowa Prymusa Karła Stefana Wyszyńskiego w Gdańsku (29 maja 1966 r.)

Kto ma ambicje służenia narodowi, aby i on był nieśmiertelny w swych ambicjach, pragnieniach i dążeniach, musi zaopatrzyć się w jedyną moc, która nie umiera – w miłość, i tą miłością służyć Ojczyźnie. Mają to czynić nie tylko biskupi i kapłani, ale wszyscy, którzy kierują i rządzą narodem, którzy uważają, że są powołani do sprawowania nad nim władzy. Dopiero miłość sprawia, że przestajemy mówić: „Ja tu rządzę”, a zaczynamy mówić: „Ja tu służę”.

Przyman Półki kard. Stefan Wyszyński w Gdańsku (29 maja 1966 r.)

Za sprawozdania Wydziału Propagandy i Agitacji KW PZPR w Gdańsku (17 września 1966 r.)

KONTRAKCJA WŁADZ

W okresie obchodów milenijnych w Gdańsku podobnie jak w całym kraju, władze komunistyczne i PRL wyznaczyły szereg wydarzeń prymasem niezwykle bogata oferta imprez sportowych, kulturalnych i rozrywkowych, których celem było odciągnięcie wiernych od uroczystości kościelnych. Podjęto również wiele innych działań „odciągających” takich jak przymusowe wyjeżdżanie dla pracowników i dzieci, a w kinach i telewizji wyświetlano atrakcyjne produkcje zachodnie (w tym amerykańskie filmy i seriale).

W niedzielę 29 maja 1966 r. w Węgrowie urządzono polityczną uroczystość w ramach obchodów Święta Ludowego. Podjęto władze administracyjne karali księży za zewnętrzne dekoracje zabytkowych świątyni, używanie głosników czy czasowniki nistaw w kościołach.

[illegible]

7. Carl Martin (1898-1944), biolog, gdański, kierownik 1938-1945. Do emigracji (1938) był na Uniwersytecie wrocławskim, potem w Warszawie (1945). Pracę naukową prowadził do wyjazdu do Niemiec. Zakończył. Aż do śmierci (1944) polował na formosyńskich Holocystów, gdańskich, ze względu na 1942, wykładając w tym czasie, prowadząc do śmierci (1944) (Młodzi).

НІЕ ЗАПОННІМҀ!

[illegible]

Winnę 1966 w ramach obchodów Tygodnia Polityki Polskiego całą Polskę przemianowały "Stacją Tygrysa", skłoniło miliony świadków polskojęzycznych. Liczący nie milionem ludzi i niekonstytucyjnie niezłoty 8 rozmiar "Magazyn Tygrysa" Chłabika i zderzenia w kierunku "Pierca" i "Kosmosu" i przegranych i nieudanych szkoleń (dla: www.kosmos.pl).

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ
Oddział w Gdańsku

PROTEST MILENIJNY 29 MAJA 1966

”

Gdańsk był świadkiem przebrania się cierpliwości wierzącego społeczeństwa, któremu propaganda partii usiłuje akompaniować w poważnym, uroczystym nastroju krzykliwymi hasłami i równie krzykliwymi afiszami.

Komentarz Radio Wolna Europa 28 maja 1966 r.

Po nabożeństwie w Bazylice Mariackiej wierni zastali na ówczesnym Placu Małym Gorkiego przed Dworcem Głównym PKP propagandowe tablice atakujące biskupów polskich za wystosowanie do biskupów niemieckich orędzia. Wzburzeni tą oczywistą antykościelną prowokacją, postanowili je zniszczyć. Przebieg zajęcia był uważnie śledzony z pobliskiego gmachu Komitetu Wojewódzkiego PZPR, a w tym wmiszało się kilkunastu funkcjonariuszy MO i SB. Jednego z nich poturbowano i odebrano mu apurację,

którym fotografował osoby niszczące instalacje. Na zachowanych zdjęciach widać m.in. por. Zygmunta Barlikowskiego z SB, który później występował w roli świadka oskarżenia w procesach uczestników zajęcia. Niszczenie prowokacyjnych tablic stało się manifestacją w obronę Kościoła i wielkim przeciwcieciem dla zgromadzonych. Gdy dostrzegli oni w tłumie amerykańskiego dziennikarza Gene'a Kramera z Associated Press, nie tylko umożliwili mu dokumentowanie wydarzeń, ale wręcz wzywali na jego cześć.

PROTEST MILENIJNY 29 MAJA 1966

”

Niedawno w Gdańsku doszło do manifestacji przeciwko urzędowej kampanii nienawiści. Tłum młodzieży spalił afisze propagandowe. Każdy taki fakt z innej strony świata jest przez urzędową prasę i radio w Polsce powielany i wydychiwany do karykaturalnych rozmiarów. W Polsce Ludowej nic podobnego. Na wszelki wypadek konfiskuje się korespondentom zagranicznym zdjęcia.

Komentarz Radia Wolna Europa (1 czerwca 1966 r.)

Krótko po zniszczeniu propagandowych instalacji na plac zajęły dwie kompanie ZOMO w sile około 150 funkcjonariuszy. Zatrzymano kilkadziesiąt osób, w tym wielu przypadkowych przechodniów (większość zwolniono po przesłuchaniu). Kolejne aresztowania nastąpiły w innych częściach miasta oraz w późniejszym okresie.

Zajęcia z maja 1966 r. były pierwszym od czasu strajku docierów w sierpniu 1946 r. masowym protestem ulicznym w Gdańsku stłumionym przez siły porządkowe. Wydarzenia te stanowiły jednocześnie chrzest bojowy Zmotoryzowanych Oddziałów Milicji Obywatelskiej, formacji utworzonej w 1956 r.

”

Jest nieprawdą i raz jeszcze okazało się to nieprawdą w Gdańsku, że dzisiejszą młodzież charakteryzuje bierność w stosunku do zjawisk życia społecznego i politycznego. Właściwą tej młodzieży jest jedynie apatia w stosunku do narzuconych z góry akcji i poglądów. Tam, gdzie wchodzi w grę obrona własnych przekonań, albo czyjaś krzywda, albo pilny interes narodu, hamulce pękają. Chodzi o zasadę wolności i sprawiedliwości jednostkowej i społecznej.

Konferencja Karta Wolności Europa (11 maja 1966 r.)

REPRESJE I REPERKUSJE

Represje wywołane gdańskimi wydarzeniami na tle konfliktu młelnego objęły bezpośrednio 26 osób, z których 14 skazano na kary pozbawienia wolności. W grupie tej znaleźli się również czterej mężczyźni zatrzymani 28 maja 1966 r. w Oliwie po uszkodzeniu stojących tam planisz. Niemal wszystkich ukarano za niszczenie mienia państwowego, „z pobudek chuligańskich”.

Za najbardziej aktywnego w niszczeniu instalacji uznano Edmunda Paruzę, mieszkańca „reakcyjnej” Częstochowy. W lutym 1967 r. otrzymał on najwyższy wyrok w kraju w związku z obchodami młelnymi: dwa lata więzienia. Do jego sprawy włączono zatrzymane później osoby, których tożsamość ustalono dzięki wykonanym podczas zajęć fotografiom, w tym Wacława Szulca (świadczący na zdjęciu w momencie „wywracania” rusztowania). Szulca usłyszał wyrok roku więzienia, a zatrzymany w sierpniu 1966 r. Józef Paluszkiński – 10 miesięcy.

Osrodek informacji usług
Wielobranżowa Usługi dla ludności
informacji
ul. Główna 11
Gdańsk, Sennik 11
Wrzeszcz, Główna 11
Główna Świętojańska 34

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ
Oddział w Gdańsku

”

*W Warszawie jest serce narodu, w Gdańsku – usta narodu.
Dobrze, że serce spotkało się z ustami. Dobrze, że stolica tysiąclecia
spotyka się z młodzieżą nowego tysiąclecia, która przynosi tutaj
bursztynowy różaniec, bursztynowe serca i nadzieję, iż z serc tych
w wiary nowym tysiącleciu przemawiać będzie – miłość.*

Przemysław Kard. Stefan Wyszyński do 250. Warszawskiej pielgrzymki Pielgrzymi na Jamą Górną, w której uczestniczyli Gdaniacy (31 sierpnia 1966 r.)

GDAŃSKIE MIESIĄCE

czerwiec '87

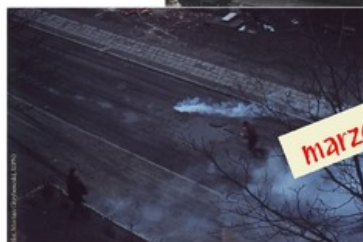
grudzień '81

sierpień '80

grudzień '70

marzec '68

maj '66

Obchody milenijne ukazały siłę polskiego Kościoła, mimo niesprzyjających okoliczności umiejętnie zarządzanego przez Prymasa Tysiąclecia. Przede wszystkim wzmożniły one katolicyzm w Polsce oraz pogłębiły życie religijno-duchowe wiernych. Z tej perspektywy milenijna batalia zakończyła się dla państwa niepowodzeniem. Pęrcelowski aparat władzy już nigdy nie przeprowadził tak dużej operacji wymierzonej w Kościół. Obchody były też ważnym, choć wciąż nieoczywistym, elementem kształtowania postaw antysystemowych, dając przykład zarówno czynnego, jak i biernego oporu wobec władz komunistycznych.

W gdańskich protestach aktywnie uczestniczyło pokolenie urodzone już po II wojnie światowej. Można uznać, że gdański Maj '66 zapowiadał kolejne przełomy: dwa lata później to właśnie młodzi ludzie – studenci, uczniowie i robotnicy – wywołali we Wrocławiu najgwałtowniejsze w kraju starcia marcowe. Kulminacja niezadowolenia nastąpiła w Grudniu '70, gdy siła ich buntu doprowadziła do upadku rządów Władysława Gomułki, otwierając nowy etap na polskiej drodze do wolności.

Pliki do pobrania

[Pierwsza próba sił w Gdańsku. Obchody Milenium Chrztu Polski w 1966 roku \(panele wystawy\) \(pdf, 37.35 MB\) 07.08.2026 14:54](#)

Opcje strony